

Opis źródła:

W kościele dominikanów pw. św. Jacka na Nowym Mieście w Warszawie w kaplicy Kotowskich znajdują się polskie i łacińskie epitafia jej fundatorów, Adama i Małgorzaty Kotowskich. Przynoszą one informacje na temat biografii i awansu społecznego małżonków oraz stanowią interesujące źródło również ze względu na formę literacką przekazu.

Biografia Adama Kotowskiego (1626–1693), herbu Kot, stolnika wyszogrodzkiego w latach 1675–1693 i wielkorządcy krakowskiego w latach 1680–1683 to świadectwo olbrzymiego awansu społecznego z 2. połowy XVII w. Dzięki wsparciu rodziny Wielopolskich pochodzący z rodziny chłopskiej Kotowski uzyskał on indygenat i został sekretarzem królewskim, a wielkie znaczenie dla jego kariery miało małżeństwo z ambitną Małgorzatą Durant (1637–1690), dzięki któremu Kotowscy uzyskali wysoką pozycję na dworze królewskim i olbrzymi majątek. Adam i Małgorzata Kotowscy zainicjowali również liczne fundacje artystyczne, byli właścicielami dworu oraz pałacu na Nowym Mieście w Warszawie zaprojektowanego przez Tylmana van Gameren. W latach 1691–1694 z fundacji Kotowskich powstała kaplica grobowa przy północnej nawie kościoła dominikanów, w niej znalazły się portrety małżonków oraz epitafia.

Miejsce wydania:

K. Gołąbek, M. Janicki, *Najdawniejsze inskrypcje nagrobne kościoła Dominikanów na Nowym Mieście w Warszawie (do końca XVII w.)*, [w:] *Atria Caeli. Epitafia i nagrobki w dominikańskim kościele św. Jacka w Warszawie*, red. A. Markiewicz, Kraków 2009, s. 64–70.

Miejsce przechowywania źródła:

Kościół dominikanów pw. św. Jacka na Nowym Mieście w Warszawie, ulica Freta 10. Łacińskie epitafia Adama i Małgorzaty Kotowskich znajdują się ponad stallami na bocznych ścianach ufundowanej przez małżonków kaplicy, mają one swoje polskie odpowiedniki wykute tablicach na czarnym marmurze umieszczonych ponad wejściem do krypty grobowej.

Tekst źródła:

TV W TYM ADAM KOTOWSKI ODPOCZYWA GROBIE,
INSZYCH ROBI FORTVNA, ON IĄ ZROBIŁ SOBIE
WŁASNĄ PRACĄ Y CNOTĄ, A MAIĄC NA PIECZY
MAŁO, SIŁĘ NAVCZYŁ ZYSKAĆ Z MAŁEY RZECZY.
ŻYŁ Y KRÓLOM POTRZEBNY, LVDZIOM POŻYTECZNY

NA KONIEC TEŻ Y SOBIE DOM WYSTAWIŁ WIECZNY.

Lat 67. mając y Stolnikiem Wyszogrodzkim będąc Vmarł Roku 1693 dnia 21 Listopada

MAŁGORZATA KOTOWSKA SPOCZYWA W TYM GROBIE,
TA PRÓCZ PŁCI NIC NIE MIAŁA NIEWIEŚCIEGO W SOBIE
IEY ŻYWOT, VMYŚL, SPRAWY, OPISZĄ WYRAŻNI
DOM, KOŚCIOŁY, POBOŻNOŚĆ, GOŚCIE Y PRZYIAŻNI
MÓGŁ POGRZEŚĆ IEY POPIOŁY MAŻ OSIEROCIAŁY
ALE ZAWRZEĆ W KAMIENIU NIE MÓGŁ IEY POCHWAŁY.

Vmarła R(oku) P(ańskiego) 169(0) dnia 14 Miesiąca Czerwca Żyła lat 52. Miesiący 10. Dni 2.

Słowniczek pojęć:

Adam Kotowski (1626–1693), herbu Kot, stolnik wyszogrodzki w latach 1675–1693, wielkorządca krakowski w latach 1680–1683, sekretarz królewski, stronnik króla Jana III Sobieskiego. Poślubił Małgorzatę z Durantów (1637–1690), córkę nadwornego krawca królewskiego. Małżeństwo zdobyło znaczny majątek i ufundowało kaplicę przy kościele dominikańskim św. Jacka w Warszawie, w której umieszczono ich epitafia oraz portrety.

Epitafium – napis nagrobkowy lub wiersz poświęcony osobie zmarłej, również ozdobna tablica ku czci zmarłego umieszczana w kościołach lub klasztorach.

Epigrafika – dziedzina historii zajmująca się badaniem dawnych napisów wyrytych na twardej materii.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Jakie podstawowe informacje biograficzne dotyczące Adama i Małgorzaty Kotowskich zostały podane w tekstach epitafiów?
2. Do panowania jakich władców odnosi się tekst epitafium Adama Kotowskiego?
3. Jakimi zalety wskazano odnosząc się do biografii stolnika wyszogrodzkiego, a jakie elementy życiorysu zaakcentowano pisząc o jego żonie?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Jakie wzorce osobowe doby staropolskiej znajdują swoje odzwierciedlenie w tekście epitafium?

2. Jakie wiadomości na temat awansu społecznego możliwego w 2. połowie XVII w. pojawiają się w tekstach nagrobnych inskrypcji?

Wskazówki:

Odczytując teksty staropolskich epitafiów warto koncentrować się nie tylko na prostym przekazie i obrazie biografii zmarłego zarysowanym w inskrypcji, ale również zwracać uwagę na ich wartości literackie. Inskrypcje znajdujące się w kaplicy Kotowskich to dzieło jednego z najwybitniejszych autorów epoki baroku, poety Stanisława Herakliusza Lubomirskiego (1642–1702).

Literatura pomocnicza:

Keckowa A., *Kotowski Adam*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968–1969, s. 488.

Keckowa A., *Kotowska z Durantów Małgorzata*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968–1969, s. 487–488.

Pietrzak J., *From a Peasant to the King. The Social Advancement of Adam Kotowski and Małgorzata Kotowska nee Durant in the Light of Posthumous Movable Property Inventories from 1694*, [w:] *The World of Things. Consideration on the Standard of Living and the Meaning of Movable Property in the Polish-Lithuanian Commonwealth*. ed. B. Popiołek, A. Penkała-Jastrzębska, U. Kicińska, Kraków 2022, s. 49–81.

Glinka J., Żaryn S., *Adam i Małgorzata Kotowscy, ich życie i mecenat na Nowym Mieście*, [w:] *Szkice nowomiejskie*, red. O. Puciata, Warszawa 1961, s. 181–216.

Górecka K., *Pobożne matrony i cnotliwe panny. Epitafia jako źródło wiedzy o kobiecie w epoce nowożytnej*, Warszawa 2006.

Gostyński T., *Pałac Kotowskich w Warszawie na Nowym Mieście*, „Ochrona Zabytków”, 9/1-2 (32–33), 1956, s. 47–60.

[https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Ochrona_Zabytkow/Ochrona_Zabytkow-r1956-t9-n1_2_\(32_33\)/Ochrona_Zabytkow-r1956-t9-n1_2_\(32_33\)-s47-60/Ochrona_Zabytkow-r1956-t9-n1_2_\(32_33\)-s47-60.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Ochrona_Zabytkow/Ochrona_Zabytkow-r1956-t9-n1_2_(32_33)/Ochrona_Zabytkow-r1956-t9-n1_2_(32_33)-s47-60/Ochrona_Zabytkow-r1956-t9-n1_2_(32_33)-s47-60.pdf)

https://www.wilanow-palac.pl/w_sluzbie_jej_krolewskiej_mosci_dzialalnosc_malgorzaty_z_durantow_kotowskiej_w_kregu_spraw_krolowej_marii_kazimiery_w_latach_1675_1699.html

Najważniejsze cezury:

Teksty epitafiów upamiętniają osoby zmarłe w końcowym okresie panowania Jana III Sobieskiego, w latach 90. XVII w. Na zachodzie Europy trwała wówczas wojna Francji z Ligą Augsburską (tzw. wojna dziewięcioletnia, wojna palatynacka z lat 1688–1697), zakończył ją w 1697 r. traktat w Rijswijk.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Anna Markiewicz